

tiu que jo existís per a ells (...). Vam treballar junts, i a poc a poc, em vaig radicalitzar, en el sentit que el treball amb ells m'obligava —sense que hagin fet cap pressió sobre mi— a contestar-me com a intel·lectual (...) El P.C. em va treure la meua neurosi d'escriptor. Ara, amb els maoistes, calia anar més lluny i contestar l'intel·lectual, és a dir, veure en ell no pas un home especialment dotat per la natura, sinó un beneficiari i una víctima, alhora, de la divisió del treball.»

Tot resta incert sobre els intel·lectuals del futur. Hi ha la proposta —que Sartre admet com a possibilitat— dels intel·lectuals que tindran un ofici manual i disposaran de temps per el treball cultural, d'una manera equilibrada: llur existència és possible, sempre que la tasca intel·lectual sigui realment valorada i respectada pels polítics. Mentrestant, però, aquests s'hauran d'accontentar amb els intel·lectuals «clàssics» de bona voluntat que estiguin veritablement al seu costat. Entre una realitat existent i una figura encara no dibuixada amb precisió, el realisme més elemental aconsella pactar i discutir «lleialment» amb els primers. Hi ha la convicció de Sartre, d'altra banda, que la filosofia continuarà tenint un sentit en les societats socialistes: la de fornir una certa manera de concebre l'home en el món, recolzada sobre la classe obrera al poder. Això ha estat impedit a la Unió Soviètica, on s'ha substituït la dialèctica pel determinisme, però és possible a Xina, perquè el mètode de Mao no està fundat en

el determinisme respecte a les relacions dels homes entre ells. Tornant al tema de la llibertat amb què acabàvem l'apartat primer, Sartre pregunta a Pierre Victor: «Si creus en el determinisme no tens cap mitjà per a explicar els corrents antijeràrquics i llibertaris que hem constatat en alguns sectors de la població francesa. Si ets determinista, per què reclamaràs la llibertat?».

#### 4.

Als sis punts que definien la funció possible de l'intel·lectual, segons la concepció de Sartre, i que hem enumerat en l'apartat 2, caldria, ara, afegir una conclusió, a la vista de la darrera experiència sartriana, prolongada en la posterior acceptació de dirigir el diari «Libération». Més o menys, seria aquesta: hi ha una militància possible de l'intel·lectual que no es troba exactament dins un partit, però sí en la participació activa en els moviments que accepten, com a motor de la lluita alliberadora del proletariat, la pràctica de la llibertat, avui manifestada ja en accions reivindicatives concretes pels grups més dinàmics de l'avantguarda revolucionària. Perquè no hi ha revolta sense una llibertat oprimida, explotada, alienada. És precisament per això, també, que hom té raó de revoltar-se.

JOSEP M. CASTELLET

### Situació i sentit de Raymond Williams. «Cultura i Societat (1780-1950)», per Jordi Castellanos

Raymond Williams, al costat de Lukács, Brecht, Gramsci, Wilson i Sartre —per citar únicament els més coneguts—, contribuï a la formació de les concepcions literàries que trobarem al nostre país la seva formulació, entre el 1959 i el 1968, en un moviment: el Realisme històric. Avui, quan aquestes concepcions han fet crisi i el moviment que les sustentava ha desaparegut, ens arriba, de la mà de Jem Cabanes, la traducció catalana de *Cultura i societat (1780-1950)*.<sup>1</sup> L'obra més important i més influent de Raymond Williams. El llibre ha perdut ja el caràcter polèmic del moment de la seva aparició i gran part de l'aurèola de sagrat que havia tingut durant els anys seixanta. Però, en canvi, des

d'una perspectiva actual, ens és possible d'apreciar-lo més globalment, tant per la seva importància històrica com pels seus valors d'investigació, d'interpretació i de metodologia. Traduir, avui, *Cultura i societat (1780-1950)* al català no és, certament, incorporar una novetat, perquè la incorporació efectiva ja fa temps que va produir-se, fins al punt que no costaria gaire de trobar-ne les influències en la crítica catalana de la dècada passada. La traducció, en canvi, té un valor de reconeixement d'una part del nostre bagatge cultural. I és, en definitiva, donar al lector comú català la possibilitat de conèixer un clàssic de la crítica literària del segle XX, en un d'aquells llibres que cal col·locar als fonaments de tota cultura i que ha d'informar tota crítica que pretengui funcionar sobre plantejaments literaris reals i que, per tant,

1. Barcelona, Editorial Laia, 1974 («Les Eines», 8).

no vulgui ignorar la dimensió històrica i social del fenomen literari.

Un dels elements que expliquen el contingut i l'orientació del volum és la data d'aparició, el 1958. La revista «Scrutiny» havia desaparegut el 1953 i la ideologia que l'havia sostinguda, malgrat continuar dominant el panorama de la crítica anglesa, topava ja amb les influències del *New Criticism* que començaven a estendre's des dels Estats Units. És prou sabut que el *New Criticism* havia extret la concepció ahistòrica i asocial de la literatura d'alguns aspectes de la crítica elaborada a Anglaterra en els anys vint (aspectes d'Eliot, de Richards i d'Empson, entre d'altres) i que aquesta concepció s'oposava als corrents de la crítica anglesa tradicional, la que arrencava de Johnson i passava per Arnold, per desembocar en F. R. Leavis. Williams, a *Cultura i societat* (1780-1950), revisa els fonaments ideològics d'aquesta tradició i reivindica el que considera que li és essencial i genuí: l'haver-se articulat entorn de la problemàtica sorgida de les relacions entre cultura i societat. Era un punt de vista, per tant, antitètic al del *New Criticism*. D'aquí el caràcter polèmic del llibre, per bé que no arribi gairebé mai a exterioritzar-se i quedi soterrat en el to analític i acadèmic del discurs. Williams es constitueix, així, en continuador del grup de crítics format entorn de F. R. Leavis (Q. D. Leavis, G. W. Knight, D. Thompson, etc.) i aprofundeix, paral·lelament a Richard Hoggart, l'autor de *The Uses of Literacy* (1957), una sèrie de camps d'investigació, entre literaris i sociològics, que havien estat ja insinuats en aspectes de l'obra de F. R. Leavis. Tant Williams com Hoggart, formen part del corrent historicista que tenia a Nord-amèrica dos punts de vista en dos crítics molt influïts pel marxisme, que havien començat a publicar en els anys trenta: Edmund Wilson, que s'havia enfrontat a la concepció ahistòrica de la literatura ostentada per T. S. Eliot,<sup>2</sup> i Lionel Trilling. Trilling, en concret, escriu a *Beyond Culture* (1965) una frase que podria molt ben ser el lema de *Cultura i societat*: «Fa un parell de dècades que va fer-se la descoberta que l'obra literària és una estructura de paraules: això no costa gaire d'admetre, llevat del seu aspecte polèmic, que consisteix a urgir-nos a minimitzar l'atenció que posem en la voluntat social i personal del poeta i en allò que ell vol que passi fora del poema i com a resultat del poema».<sup>3</sup> Una tal concepció ha de posar forçosament en pri-

mer terme el contingut de conflicte social que presenta la literatura contemporània: el punt de partida de Trilling és el mateix que el de *Cultura i societat*.

Raymond Williams analitza el procés que provoca el canvi de contingut de cinc mots: «indústria», «democràcia», «classe», «art» i «cultura». L'evolució semàntica d'aquests mots manifesta tota la problemàtica desencadenada pel conflicte entre els sectors intel·lectuals i la nova societat industrial. L'estudi d'aquest contingut es porta a terme a través de l'anàlisi d'un conjunt de relacions i significats que han d'ésser necessàriament referits i entesos en funció del pensament polític, social i cultural desenvolupat al llarg de la història. Per tant, l'estudi de l'evolució semàntica d'aquests mots queda gairebé reduït a una excusa que li serveix per catapultar els objectius del llibre i passar a l'anàlisi de les ideologies desencadenades pel conflicte entre els sectors intel·lectuals i les noves relacions socials aparegudes a finals del segle XVIII amb el triomf de la industrialització. És per aquest motiu que el llibre presenta una certa heterogeneïtat de contingut: hi és analitzat el polític al costat de l'escriptor, una idea al costat d'un conjunt de novel·les, un crític al costat d'un moviment literari, etc., etc. Aquesta heterogeneïtat —consubstancial, segons Jacques Roger,<sup>4</sup> amb la història de les idees— és una de les causes que fan que el llibre escapi, en molts d'aspectes, d'ésser un estudi pròpiament literari. Ben poc, però, importa a Raymond Williams aquest punt, que de segur li seria retret pels corrents actuals de la crítica literària.<sup>5</sup> El que ell pretén és constatar que, darrera de totes aquestes diferents manifestacions de la tradició de pensament anglès, s'hi transparenten unes constants, tant en l'enfocament de la problemàtica sorgida del conflicte amb la societat, com en la recerca del paper que ha d'ocupar l'intel·lectual en les noves estructures socials. Són aquestes les constants que considera vàlides per a la renovació de la tradició ideològica anglesa i, a partir d'elles, només pot arribar-se a una conclusió: l'escriptor té un lloc dins de la societat industrial i, doncs, ha de donar a la seva activitat intel·lectual i artística una funció històrica efectiva, al servei del progrés de la humanitat.

El propòsit, per tant, de Raymond Williams és de recollir l'herència del pensament que s'ha enfrontat a la seva mateixa realitat.

2. Vegeu, especialment, *The Historical Interpretation of Literature*, dins Edmund Wilson, *The Triple Thinkers* (Harmondsworth, Penguin Books, 1962), ps. 288-303.

3. Lionel Trilling, *Beyond Culture* (Harmondsworth, Penguin Books, 1967) p. 26.

4. Jacques ROGER, *Lecture de textes et histoire des idées*, dins *Les chemins actuels de la critique* (Paris, Union Générale d'Éditions, 1968), ps. 191-199.

5. Vegeu, per exemple, la comunicació de Gérard GENETTE, *Littérature et histoire*, dins *L'enseignement de la littérature* (Paris, Plon, 1971) ps. 243-251.

La recull amb una actitud crítica, tot revisant-la per tal d'actualitzar-la. Per això ofereix unes conclusions al lector, no recapitulant sobre la tesi desenvolupada a l'estudi diacrònic, sinó aplicant-la a la societat contemporània. És, per dir-ho així, un capítol més que podria anar retolat amb el seu nom, perquè ell adopta, modernitzant-ne el contingut, els problemes i les actituds dels Burke, Carlyle, Arnold, Morris, Hulme, Leavis i de tots els que han estat curiosament seleccionats per a ésser objecte de la seva dissecció ideològica.

Moltes de les apreciacions i dels comentaris crítics que van apareixent al llarg del volum porten el segell inconfusible de la més típica tradició crítica anglesa i, en concret, de la que trobà el seu espai geogràfic i intel·lectual a Cambridge i que té, en el segle XX, el representant més significatiu i més obstinat en la persona de F. R. Leavis. Potser el tret que els defineix amb més exactitud és la concepció, comuna a tots ells, de la literatura com a fixació formal de l'experiència i, doncs, com a centre moral d'aquell «cos positiu de realitzacions i hàbits», que no és altra cosa que la cultura, entesa com una forma de vida superior a la que proporciona el simple progrés material de la civilització. Raymond Williams, malgrat el poc espai que li dedica, fa una dissecció ben significativa de les idees de Leavis, tot i la dificultat que comporta la manca de declaracions de principis en aquest autor. El resultat és que Williams en recull, conscientment, l'herència en gairebé totes les concepcions de la literatura que ostentava Leavis, però en canvia els objectius. En efecte, Williams desmunta, en primer lloc, el sistema social al qual Leavis refereix les seves valoracions: la societat «orgànica» pre-industrial, l'Arcàdia, el mite rural, que els escriptors han situat sempre en el passat més immediat, però passat al cap i a la fi, al qual refereixen la seva elegia i la seva enyorança (és el tema que constituirà la gènesi de la darrera obra de Williams, *The country and the City*,<sup>6</sup> en la qual, a través de la literatura, s'analitzen dues formes diferents de civilització, la rural i la urbana). En segon lloc, rectifica el concepte que Leavis tenia de la «minoria» preservadora d'aquests valors. Però tot seguit afirma que «havent fet la connexió vital entre un sistema total de vida i la capacitat per a una experiència literària vàlida, Leavis està certament lligat (...) a una concepció de creixement de la societat, i el seu sistema global de vida que hauria d'expressar més adequadament unes tals formes d'experiència».<sup>7</sup> Per tant, Williams valora Leavis

en allò que li era essencial —que li provenia del nucli de la crítica d'Arnold— i que ell recollirà com a continuador: la concepció ètico-social de l'activitat literària, entesa com a palpatió de la consciència vital dels homes i que, per tant, ha de projectar-se cap a un millorament de les condicions de vida de la humanitat. D'aquí que els camps d'estudi quedin immediatament ampliat amb la inclusió, dins els interessos de la crítica, de l'estudi de tots aquells fenòmens que manifestin comunicació entre els homes o els grups socials: la premsa, la ràdio, la televisió, etc. Les conclusions de *Cultura i societat* són, de fet, un assaig entorn del paper que tenen i el que haurien de tenir els mitjans de comunicació en aquest progrés, diguem-ne cultural, de la societat. I és, també, la gènesi d'un dels llibres assagístics de Williams que més difusió internacional ha tingut: *Communications*.<sup>8</sup>

Aquesta mena d'ètica humanística i culturalista, rebuda de la tradició crítica, li dona la possibilitat d'adoptar una metodologia sociològica dependent, en molts d'aspectes, del marxisme. Williams, però, té cura a delimitar escrupolosament les posicions: acceptarà de Marx i del marxisme allò que forma part de la cultura comuna, el que ha estat, per dir-ho així, definitivament incorporat a la tradició occidental. El nucli, però, de la interpretació marxista de la cultura no hi és acceptat: segons ell, entre els factors econòmics determinants i la literatura s'interposa un conjunt de valors de ben difícil delimitació. És el leavisisme «sistema total de vida», és a dir, la cultura, amb relació a la qual cal entendre i explicar l'aparició, el contingut i la forma de qualsevol producte literari (tal com ho fa, per exemple, en el capítol dedicat a les novel·les industrials). Williams, declarant-se no-marxista i deixant per insolubles molts dels interrogants que se li plantegen, tanca la qüestió. L'estudi de Marx, dins *Cultura i societat*, es fa des d'un punt de vista diferent del dels altres autors: parteix més de la voluntat de distanciar-s'hi (i, sobretot, d'evitar que algú pugui confondre el seu mètode sociològic amb la crítica marxista de Christopher Caudwell) que no pas d'aproximar-s'hi per tal de descobrir-ne i evidenciar-ne els elements positius que s'insereixen en la tradició ideològica que estudia. En canvi, l'aproximació al Morris esteta, socialista i agitador, dins el capítol *Art i societat* —sense cap mena de dubte una peça mestra com a interpretació ideològica—, és ben diferent. En reivindicar la modernitat de Morris, defensa una dimensió social i ètica que té els seus orígens en l'art i en la literatura i no pas a l'inrevés. La mateixa voluntat de diferenciar-se del marxisme

6. Raymond WILLIAMS, *The Country and the City* (Londres, Chatto & Windus, 1973).

7. R. WILLIAMS, *Cultura* p. 391.

8. Raymond WILLIAMS, *Communications* (Londres, Chatto & Windus, 1962).

torna a fer-se evident en el capítol dedicat a Orwell: per a un marxista no seria més que un «burgès tronat» —així ho remarca Williams—; ell, en canvi, descobreix l'interès de les seves actituds ètiques que el converteixen, des del seu punt de vista, en un dels escriptors més importants dins de la tradició que analitza.

L'elaboració d'un llibre de les característiques del de Raymond Williams comporta, necessàriament, una selecció rigorosa del material a estudiar, sobretot si els criteris que se segueixen i la tesi que es vol demostrar són tan conscients com en aquest cas. La tria de Williams s'ha fet des de la tradició culta i d'entre el material que aquesta mateixa tradició li oferia. Així, ha deixat de banda tots els intents portats a terme per les classes populars per tal d'elaborar una cultura pròpia. Això és lògic, perquè la cultura popular ha seguit al llarg de la història, i sobretot amb l'aparició del proletariat, una direcció divergent i, en alguns casos, antagònica a la de les classes elevades. El seu estudi l'hauria portat a camps molt diferents als que constitueixen l'objectiu del llibre i ben poca cosa li hauria estat aprofitable per a la constatació de la seva tesi. Però això no explica que en sigui fins i tot silenciada l'existència, com si el terme cultura només fos aplicable a l'elaborada per les classes altes. En aquest sentit, *Cultura i societat (1780-1950)* planteja molts interrogants en el lector i, sobretot, el dubte de si ha estat posada en consideració la totalitat de la cultura anglesa elaborada i consumida entre el 1780 i el 1950. Repeteixo que la coherència interna és perfecta: potser el títol, però, peca per excés.

Queda un altre punt que em sembla inacceptable. Williams, per tal de renovar la crítica anglesa, es proposa de revisar a fons la tradició ideològica nacional. El camí és, si no l'únic, el més correcte i el més efectiu. Però no hauria d'implacar deixar de banda els corrents de pensament europeus. Cert que, en diverses ocasions assenyalava la influència dels romàntics alemanys, però ignora totes les altres aportacions, sobretot la francesa, als corrents ideològics que estudia. El defecte és comú a la crítica anglesa, però sorprèn en Williams, de qui són ben coneguts els treballs sobre autors estrangers i els esforços

per incorporar Anglaterra al pensament europeu contemporani.<sup>9</sup> Cal, certament, acceptar la seva afirmació, en contra de la historiografia positivista, que «la història de les idees és un estudi mort si solament es desenrotlla en el pla de l'abstracció d'unes influències».<sup>10</sup> Però això no nega la importància de fixar-les i Williams ho demostra ben clarament en remarcar la persistència d'unes mateixes idees i d'uns mateixos punts de vista entre els anglesos, al temps que silencia que són, molt sovint, llocs comuns del pensament europeu. I, especialment, la idea de cultura que és tant «tradició anglesa capital»<sup>11</sup> com europea. Amb això no vull menystenir la importància i originalitat dels corrents ideològics que s'hi estudien: és prou coneguda la influència que han exercit entre nosaltres, incloent-hi, com he dit, l'autor de l'estudi. La internacionalitat de la cultura és un fet i no nega en res el caràcter nacional d'una tradició. Al contrari, li dona una dimensió nova i més important que, sobretot en el tema que estudia el llibre, no podia ésser ignorada.

Malgrat tot, *Cultura i societat (1780-1950)* obre molts camins a la investigació històricoliterària. Molts d'ells han estat continuats pel mateix Williams, des de *The Long Revolution*,<sup>12</sup> que explícitament n'és una segona part, a d'altres llibres posteriors, els uns de caràcter més literari, altres de caràcter més sociològic. En totes aquestes direccions, Williams ha sabut trobar-hi la unitat interna que l'ha fet coherent: la recerca del compromís arnoldià de la literatura i de la investigació amb el progrés de l'home i de la societat.

JORDI CASTELLANOS

9. Vegeu, per exemple, els seus estudis sobre autors estrangers publicats a: Raymond WILLIAMS, *Drama from Ibsen to Brecht* (Londres, Chatto & Windus, 1964). Ha demostrat també aquesta actitud en l'activitat política i, sobretot, en intervencions i col·laboracions a revistes com la "New Left Review."

10. R. WILLIAMS, *Cultura*, p. 126.

11. R. WILLIAMS, *Cultura*, p. 416.

12. Raymond WILLIAMS, *The Long Revolution* (Londres, Chatto & Windus, 1961).